

تحریم‌ها در روابط هند و آمریکا

فرزان صفری (دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات هند)

از زمان استقلال هند در سال ۱۹۴۸ از بریتانیا و تاسیس جمهوری هند، روابط هند با آمریکا دوره‌های مختلف و سیر تاریخی طولانی را طی کرده است. هدف از نگارش این مطلب بررسی اجمالی و کلی جایگاه هند در منطقه‌ی خود و دنیا و بخصوص روابط آن با ایالات متحده آمریکا با نگاهی به تحریم‌های آمریکا نسبت به هند است. برای بررسی این روابط ابتدا باید به عوامل شکل‌گیری داخلی و بین‌المللی این روابط نگاهی افکند. هند در سال ۱۹۴۸ به رهبری ماهاتما گاندی، جواهر لعل نهرو و محمد علی جناح در قالب حزب کنگره ملی هند توانسته بودند از بریتانیا استقلال کسب کنند اما این استقلال به قیمت تقسیم کشور هند و شبه قاره هند منجر شد. نتیجه تشکیل هند به رهبری جواهر لعل نهرو به عنوان نخست وزیر و در کنار آن محمد علی جناح به عنوان رئیس دولت پاکستان که در آن دوره بنگلادش بخشی از قسمت شرقی پاکستان نیز از هند جدا گردید.

موضوعی که تا دوره‌ی کنونی دو دولت جانشین را از هم جدا نگه داشته و بانی تنش جدی میان دو کشور است منطقه‌ی مورد مناقشه‌ی کشمیر است. از زمان استقلال و تقسیم شبه قاره، میان هند و پاکستان در سال‌های ۱۹۴۸، ۱۹۶۵، ۱۹۷۱، ۱۹۸۳، ۱۹۹۹ و اخیراً تنش مرزی چندین نبرد و جنگ خونین در گرفته است.

رهبران هند با وجود اتخاذ سیاست خارجی مستقل و بی طرف و با برگزاری کنفرانس‌های گوناگون حول محور بی طرفی و تشکیل جنبش عدم تعهد در دهه‌ی ۱۹۵۰ میلادی، عملاً در دوره جنگ سرد شرق گرا و متحد اتحاد جماهیر شوروی بوده اند. هند در زمان جنگ سرد بزرگترین دریافت کننده‌ی کمک‌های نظامی همراه با ادوات و تجهیزات نظامی از سوی شوروی بوده است.

در همسایگی هند، پاکستان بعد از اعلام موجودیت و تثبیت بزرگترین دریافت کننده‌ی کمک‌های نظامی از سوی آمریکا و انگلیس بوده است. دلیل بر دریافت کمک نظامی پاکستان از سوی غرب، عضویت آن در پیمان سنتو و سیتو و همکاری پاکستان با دول غربی در مقابله با و مهار گسترش کمونیسم بوده است.

هند با وجود تمدن چند هزار ساله تنها چند دهه توانسته است بعنوان یک دولت مستقل در عرصه‌ی جهانی عمل بکند. برای مقایسه‌ی دو کشور آمریکا و هند در قرن بیستم باید گفت که طبق ساختار سیاسی هر دو دارای نظام دموکراتیک هستند که با وجود دموکراتیک بودن هر دو نسبت به یکدیگر بیگانه بودند.

ابتدا آمریکا و هند از اطمینان خاصی برخوردار نبود اما از زمان وقوع جنگ استقلال بنگلادش از پاکستان و حمایت نظامی هند از جنبش آزادیخواه بنگلادش نگرش خود را تغییر داد و در ابتدا به سمت تعامل حداقلی پیش رفت. همچنین در اواسط دهه‌ی ۱۹۷۰ و دوره‌ی دوم صدرات ایندرا گاندی بین سال‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۸۴ تصمیم به گسترش روابط اقتصادی با آمریکا گرفت.

هند پس از استقلال اقتصادی دولتی با برنامه‌های ۵ ساله توسعه مدیریت میشد که ویژگی‌های همچون کنترل واردات، بخش خصوصی و دخالت دولت در امور اقتصادی را به همراه داشت.

در دهه‌ی ۱۹۸۰، پس از آزادسازی نسبی اقتصادی از سوی گاندی، ترور او و به قدرت رسیدن پسر او، بروز مشکلات اقتصادی در شوروی، تغییرات ژئوپلیتیک در جبهه‌های شرق و غرب، هند اهسته به سمت غرب گروید. در خلال سال‌های ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۱، با ترور راجیو گاندی، دولت‌های ائتلافی ضعیف با طول عمر کمتر از یک سال و فروپاشی شوروی، هند دچار رکود اقتصادی شد که با اتخاذ تصمیمات اصلاحات ساختاری اقتصادی و سیاسی داخلی و خارجی توسط ناراسیمها رائو نخست وزیر هند بین سال‌های ۱۹۹۱-۱۹۹۶ و وزیر مالی او مانهومان سینگ دوره‌ی جدیدی را در تاریخ سیاسی خود پس از استقلال را تجربه نمود.

دوره ی اوجگیری و گسترش جدی روابط هند و آمریکا در دهه ی ۹۰ صورت گرفت و سیر آن در این بخش بررسی میگردد. هند علیرغم رابطه با آمریکا و اصلاحات اقتصادی در ابتدای دهه ی ۱۹۹۰ از سوی وزارت خزانه داری آمریکا در لیست سیاه آن بدلیل عدم شفافیت و فساد قرار گرفت. اما این تحریم ها به طول نیانجامید و در اواسط دهه ی ۹۰ با سفر وزیر خزانه داری وقت آمریکا در دوره ی کلینتون همراه با ۱۶ مدیر شرکت بزرگ آمریکا به هند چندین موافقت نامه ی اقتصادی و تجاری امضا شد. در سالهای ۱۹۹۸ تا ۱۹۹۰ با آزمایش انفجار هسته ای پوخران ۲ توسط هند و درگیری هند و پاکستان در جنگ کارگیل، هند باز از سوی آمریکا مورد تحریم واقع قرار داده شد. اما نکته ی قابل توجه در این دوره این است که با وجود تحریم هند، آمریکا میانچینگر بین هند و پاکستان شد و پاکستان در این منازعه بیشتر تحت فشار قرار داده شد. دلیل فشار بر پاکستان و تغییر جهت از سوی آمریکا به سمت هند از دست دادن کاربری سیاسی پاکستان علیه کمونیسیم پس از فروپاشی شوروی، گسترش شبکه های افراط گرایی اسلامی در پاکستان و بی ثباتی سیاسی در پاکستان بوده است. در اواخر دهه ی ۹۰ از علائم گرایش هند به سوی آمریکا نطق سخنرانی در انجمن آسیایی توسط واجپایی که عضو حزب ملی گرای راست افراطی هند بود. در این سخنرانی او ابتدا با این مطلب آغاز نمود که آند و آمریکا دو دموکراسی بیگانه هستند علت این بیگانه بودن هم حمایت بی چون و چرای آمریکا از پاکستان بود. او بعلاوه اظهار داشت که هند و آمریکا با داشتن ارزش ها ی مشترک این توان را دارند تا منافع مشترک در جهت پیشبرد ایجاد یک نظم دموکراتیک و با ثبات را داشته باشند. بسیاری از تحلیلگران این نطق را ضربه ای به سیاست عدم تعهد تلقی نمودند .

در اواخر ریاست جمهوری بیل کلینتون در اتفاقی غیر منتظره، کلینتون اولین رئیس جمهوری بود که پس از بیست سال به هند سفر کرد. در این دوره بسیاری از تحریم علیه هند برداشته شد و با برگزاری نشست خبری مشترک پس از امضای چندین توافق نامه همکاری بین بیل کلینتون و واجپایی نخست وزیر اقتصاد نقشه راه روابط سیاسی بین دو کشور ترسیم و بیان شد. این سیاست هم در دوره ی بوش هم ادامه یافت که منجر به امضای توافق نامه همکاری هسته ای صلح آمیز بین هند و آمریکا در سال ۲۰۰۵ شد. آمریکا در سیاست خارجی خود مایل به عضو شدن هند در شورای امنیت سازمان ملل است که این پیشتر از سوی باراک اوباما در سال ۲۰۱۲ بیان شد.

از دلایل همکاری امنیتی هند و آمریکا، اهداف مشترک آنها در مقابله با گروه های تروریستی اسلامی در افغانستان و پاکستان که هر دو کشور در همسایگی هند و استان های مسلمان نشین هند هستند و هر دو صحنه ی نبرد «جنگ جهانی» آمریکا علیه «تروریسم» است .

از دیگر دلایل همکاری اقتصادی بیشتر هند و آمریکا آزاد بودن نسبی بازار هند برای سرمایه گزاران خارجی، حجم بالای صادرات هند که از زمان اعمال اصلاحات از ۳۰ میلیارد دلار به ۳۰۰ میلیارد دلار افزایش پیدا کرده است. فعالیت گسترده شرکت های مخابراتی در هند، همکاری فنی الکترونیکی و پزشکی میان هند و آمریکا و فعالیت این متخصصین هندی تبار آمریکایی در بخش های علمی، پژوهشی و فناوری در آمریکا می باشد که منجر به در هم تنیدگی بیشتر اقتصادی میان دو قدرت شده است.

در دوره ی اخیر بخصوص پس از خروج ترامپ از توافقنامه ی JCPOA هند جزو هشت کشور بزرگ اقتصادی بود که معاف از تحریم های نفتی و فعالیت اقتصادی در توسعه ی بندر چابهار بوده است. اخیرا با وجود مذاکرات میان دو کشور در مورد تمدید معافیت ها میان مقامات هند و آمریکا، رئیس جمهوری آمریکا، ترامپ هند را هم در جنگ تجاری خود مورد هدف قرار گرفته است.

دلیل بر روابط سیاسی بین آمریکا و هند و برداشته شدن تحریم ها از سوی آمریکا میتواند مزید بر چندین علت باشد:

۱. خودکفایی اقتصادی، سیاسی و نظامی هند
۲. بازار بزرگ مصرف قریب به ۲ میلیارد نفر
۳. عاملی بر مهار و مقابله ی اعمال خصمانه از سمت پاکستان
۴. مقابله با سیاست های توسعه طلبانه چین در آسیای میانه، آسیای جنوب شرقی و اقیانوس هند
۵. ایجاد امنیت نسبی در منطقه ی غرب آسیا حاصل از روابط اقتصادی-تجاری بین دول هند، ایران و افغانستان که باعث امنیت در افغانستان میشود

از دلایل تاثیر ناپذیری تحریم های آمریکا میتواند چندین علت دیگر را هم به همراه داشت باشد:

۱. تغییر نگرش سیاست خارجی هند پس از فروپاشی شوروی
۲. اصلاحات درونی اقتصادی در هند و حرکت آن به سمت بازار آزاد و لیبرال
۳. تغییرات ژئوپلیتیک در عرصه ی منطقه ای و جهانی که موجب نزدیکی میان دو قدرت شده است.

روابط هند و آمریکا تا کنون سیر تاریخی درازی را پشت سر گذاشته است اما الان در شرایط حاضر و در دوره ی ترامپ که اخیرا هند را در جنگ تجاری خود مورد هدف قرار داده است باید دید تا چه اندازه هند حاضر به همکاری و یا مقابله به مثل است و چگونه میتواند رابطه ی خود را با آمریکا علیرغم رفتار غیر قابل پیش بینی ترامپ حفظ کند.